

2. Відмовитись від важких видовищ.
3. Утримуватись від електронних видовищ.
4. Не продавати хліб задешево, створити зерновий аналог ОПЕКу.

5. Торгувати напрямую з 1/6 людства, що недоїдає. Хліб за надра.

Торгівля хлібом, надрами в обмін на видовища це — розмін сонячної енергії на працю. Розмінюємо частинку Сонця на запальнички, ліхтарики, мобільки, монітори, планшети, адже вони теж світять. Допоки світові гроші видовищеємки, то фізична економія в окремо взятій країні не вирішить усіх проблем, енергетичних зокрема. Порятунком полягає в об'єднанні всього людства на ідеях фізичної економії.

Список використаних джерел

1. Подолинський С. А. Вибрані твори. Київ: КНЕУ, 2000. 328 с.
2. Історія Академії наук України. 1918–1923: документи і матеріали. Київ: Наук. думка, 1993. 571 с.
3. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. Т. 1. Володимир Іванович Вернадський і Україна. Кн. 1: Науково-організаційна діяльність (1918–1921). Київ, 2011. 699 с.
4. Руденко М. Енергія прогресу: нариси з фізичної економії. Вид. 2-ге, допов. Тернопіль: Джура, 2005. 412 с.
5. Шевчук В. О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (Проблеми теорії, організації, методології): монографія. Київ, 1998. 371 с.
6. Максимюк В. А. Про хліб, видовища і надра. *Доповідь на засіданні Наукового товариства ім. Сергія Подолинського 20 вересня 2018 р.*

УДК 330.83(477):330.162

Небрат Вікторія Василівна

*доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу економічної історії
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ЗАСАДИ СОЛІДАРНОЇ ЕКОНОМІКИ У ВЧЕННІ С. ПОДОЛИНСЬКОГО

С. Подолинський відомий як вчений, автор знаменитого «закону Подолинського», а також як громадський діяч — прихильник ліберально-демократичної концепції суспільного розвитку, представник громадівського руху, симпатик ідей соціалізму в його

наївно-гуманістичному варіанті. Разом з тим, С. Подолинський — автор першого фахового дослідження української економічної історії. Йдеться про «Ремесла і фабрики на Україні» — працю, що вийшла друком у Женеві 1880 р. Визнаючи новаторство й значущість інших публікацій С. Подолинського як науковця і публіциста, основоположника української соціоетногігієни та космогенної енергетичної теорії, вважаємо за доцільне звернутися до його історико-економічної спадщини в контексті триваючого пошуку соціально-справедливої та економічно-ефективної моделі суспільного господарювання.

У книзі С. Подолинського «Ремесла і фабрики на Україні» послідовно розкриваються етапи економічного розвитку у зв'язку з прогресом техніки, поглибленням поділу праці та соціальних суперечностей. Основні розділи цієї книги такі: 1) Початок праці і громадського життя; 2) Ремесло в часи неволі, кріпацтва і цехів; 3) Праця і капітал; 4) Ремесла на Україні; 5) Поділ праці і мануфактура на Україні; 6) Машини і фабрики на Україні; 7) Конечні думки. Розглядаючи виникнення та розвиток суспільної організації виробництва, вчений аналізує такі головні аспекти:

- технологічний (вдосконалення знарядь праці, технологій, поділ праці та виникнення нових виробничих спеціальностей)
- економічний (розвиток кооперації зусиль, знарядь і господарського досвіду; природа економічної нерівності, експлуатації та суть відносин між працею і капіталом);
- соціальний (вплив розвитку технологій та організаційних форм виробництва на здоров'я і добробут людей, зайнятість, міграцію; співвідношення динаміки народонаселення і виробництва життєвих засобів);
- екологічний (вплив виробництва на довкілля та умови життя людей).

Зрештою, у «конечних думках» автор приходить до розкриття взаємозв'язку між техніко-економічним розвитком (опанування сил природи, підвищення продуктивності праці, збільшення обсягів і зростання якості виробничих продуктів) і соціальними відносинами (суперечність між працею і капіталом, відтворення і посилення нерівності між людьми, нагромадження багатства непрацюючих і зростаюча бідність трудівників). Ці «вічні» проблеми вчений пов'язує з вадами соціального устрою суспільства і вказує шлях до їх вирішення — через розвиток засад громадянства [1, с. 146–147]. У його трактуванні, як і в системі соціально-політичних поглядів Михайла Драгоманова, під впливом якого, безперечно, перебував С. Подолинський, громадянство — це, на-

самперед, забезпечення вільного доступу всіх членів суспільства до економічних ресурсів, можливість реалізувати власний продуктивний і творчий потенціал. Усуспільнення С. Подолинський розумів як процес посилення соціальної орієнтації виробництва, а не механічне включення господарських одиниць у процес суспільного відтворення на суперечливих засадах приватної власності та ринкової конкуренції.

Ключовими рисами ідеології громадівства, на відміну від соціалістичних утопій, є пріоритет людської особистості, добровільна асоціація вільних людей, мережева, а не ієрархічна побудова нового суспільства, солідарність як консолідація на засадах спільних цінностей, але індивідуальної відповідальності. Відійшовши від марксистської концепції класової боротьби як знаряддя встановлення справедливості, С. Подолинський відстоював переконання, що рушійною силою соціального розвитку стане творча діяльність людей, спрямована на накопичення перетвореної соціальної енергії для задоволення потреб соціуму. Для суспільного прогресу потрібні співпраця, солідарність, кооперація та взаємодопомога, а не революційна боротьба.

С. Подолинський вважав, що у суспільстві, побудованому на засадах солідарності, люди не будуть марно витрачати енергію на суперництво, протистояння. Тому вони досягнуть більшого у розвитку науки, мистецтва, охорони здоров'я, а головне — у моральному вдосконаленні. Відповідальне ставлення до себе й довілля дасть змогу долати обмеженість ресурсів, запобігти екологічним проблемам, покращити добробут, уникнути соціальних конфліктів.

Вчений обстоював рівні можливості для всіх працівників. Але на сьогодні ринкова трансформація економіки призвела до того, що в Україні сформувалася система обмеженого доступу до ресурсів [2, с. 36–37.]. Це гальмує виробництво, технічний прогрес, економічну активність загалом. Обмеженість доступу, як і асиметрія інформації слугують бар'єром розвитку підприємництва, джерелом просторової дискримінації та соціальної диференціації. Після кризи 2008 р. у країнах, що сповідують ідеї держави загального добробуту (англ. welfare state), набула популярності суспільна модель економічної взаємодії, яку називають «солідарна економіка» [3, с. 19–27]. Вона передбачає необхідність і можливість спільної діяльності незалежних економічних агентів, відсутність формальної ієрархічної схеми, прийняття рішень, що задовольняють всіх, у результаті переговорів і компромісів, переважання синергетичної самоорганізації та відсутність формального

примусу. Сучасне трактування економічної солідарності доповнюється такими ознаками, як справедливість, гідність, добровільна співпраця, рівноправ'я, взаємодопомога, особиста безпека. Важливими складовими є також соціальна відповідальність (перед теперішніми і майбутніми поколіннями) та економічна ефективність (що визначається з урахуванням відшкодування збитків, заподіяних довкіллю).

В силу історичних чинників і, насамперед, тривалого панування тоталітарних режимів, для Центральної та Східної Європи економічний солідаризм, і, зокрема, його конкретне втілення — кооперативний рух — більше асоціюються з господарськими формами взаємодопомоги, боротьбою за виживання в умовах бідності. Але і для пострадянських, і для заможних суспільств «важливо змінити традиційні уявлення про ресурси розвитку (земля, праця, капітал; енергоносії, інвестиції, технології), включивши до їхнього складу соціальний капітал, основними складовими якого є довіра та відповідальність» [4, с. 91]. С. Подолинський бачив це як «впорядкування громадівського господарства».

Від виходу друком книги минуло 140 років, але вона містить ідеї та принципи, що сьогодні запотребовані суспільством. Проблема суперечності технологічного і гуманітарного розвитку надзвичайно актуалізована загостренням екологічних проблем, пандемією Ковід-19, глобальним суперництвом за ресурси, посиленням економічної нерівності та соціальної несправедливості. Тому пошук нової економічної моделі, яка відповідала б не лише критеріям міжнародної конкурентоспроможності у виробництві та глобальній торгівлі, але слугувала б досягненню пріоритетів сталого розвитку в єдності економічного, соціального та екологічного вимірів, є важливим науково-практичним завданням. За світовим протистоянням конкурентно-ринкової та планово-монополістичної систем (у 30-х — 80-х роках ХХ ст.), пошуками шляхів і моделей пострадянської трансформації економіки (з 1990-х років і дотепер), суспільство було дезорієнтоване відносно ключового імперативу соціального поступу — захисту і розвитку людини як найвищої цінності. С. Подолинський, завдяки його працям і думкам, повертає нас до усвідомлення цієї цінності.

Список використаних джерел

1. Подолинський С. А. Ремесла й фабрики на Україні. Женева: Печатня «Работника» й «Громади», 1880. 147, [1] с.
2. Підприємництво як рушійна сила суспільного прогресу: матеріали круглого столу (Київ, 1 груд. 2015 р.) / за ред. Небрат В.В.; НАН Ук-

раїни, ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2016. 84 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/scc/1.pdf>. 11.

3. Філіпенко А. С. Народна, солідарна економіка: концептуальний ескіз. *Економіка України*. 2016. № 6 (655). С. 19–27.

4. Горін Н. О. Соціально-технологічна парадигма підприємництва. *Український соціум*. 2015. № 3 (54). С. 86–95.

УДК 330.83:502.2]:330.342.3.011-021.387

Ніколенко Інеса Юріївна,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економічної теорії

ДВНЗ «Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана»

ВІД ФІЗИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ ДО ГЛОБАЛІСТИКИ ТА СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ — ЗВ'ЯЗОК ПОКОЛІНЬ ТА НАУКОВИХ ІДЕЙ

Основні концептуальні підходи моделі сталого розвитку почали формуватись у вітчизняній науці школою фізичної економії ще в кінці ХІХ ст. Засновником цієї школи є видатний український вчений С. А. Подолинський. Він вперше висловив ідею «абсолютного збільшення енергетичного бюджету» як головну мету людства, а його межею визначив «абсолютну кількість енергії, що одержується від Сонця і неорганічних матеріалів, що знаходяться на Землі». Проте даний підхід був підданий критиці з причини неможливості виразити економічні процеси у фізичних вимірах.

Актуальність даної проблематики пізніше помітив інший видатний представник національної наукової школи — засновник Української академії наук В. І. Вернадський. Він запропонував принципово новий об'єкт виміру — «живу речовину», яка є показником забезпеченості суспільства всіма видами ресурсів. Ідеї А. С. Подолинського та В. І. Вернадського створили ядро сучасної концепції сталого розвитку. Основою даного вчення є тектологія — міждисциплінарна або інтегральна наука про найбільш загальні закони і форми організації природних сил та соціальних систем. Це, в свою чергу, узагальнена методологія науки, призначена для вивчення універсальних структурних типів та закономірностей побудови, перетворення, сталості і розвитку упорядко-